

VYTAUTAS LANDSBERGIS

KODĖL MES

Straipsniai ir
pokalbiai

Atgautos laisvės trisdešimtmečiui

Sofoklis

VILNIUS, 2022

Turinys

Įvadėlis / 11

5

Įvado mostai

- Šis tas apie vertybes / 13
- Receptas puolamai sesei / 15
- Dvasinė ekologija ir Sąjūdis / 16
- Lietuva: vertybių ir atsakomybių dalykai / 17
- Atmesti neapykantą / 19
- Mintys apie Sąjūdį / 20
- Sausio 13-osios testamentas / 21

Kur takelis

- Morali politika? / 22
- Vakarų krizė / 28
- Vertybių erozija / 29
- Broliai / 39
- Apie lietuvius ir Lietuvą / 40
- Abiejų Tautų Konstitucija ir visų tautų solidarumas / 41
- Didelė šeima ir šeimų šeima (JTO) / 42
- Kokia ji bus dar po 100 metų / 43
- Lietuva savo kelio dar nerado / 45
- Mylėti tėvynę prasminga / 46
- Sąjūdžio amalas / 49

Keistas pasaulis

6

Demokratijos ir ką su jomis daryti / 50
Berlyno siena / 54
Tibetas – pasaulio dalis / 56
Dvilypė Lietuva / 57
Veidmainystės mugė / 60
Šėtono broliai / 66
Gyventojų žudymas / 68
Lietuvos piliečių žydų genocidas / 68
Holokaustas – ne istorija / 71
Žmogaus teisių apsauga Lietuvoje / 73
Neprašė broliai aukso / 75
Apie bendrijos gerį ir savo pasirinkimą / 76
Gavus apdovanojimą / 79

Žmogaus neraida

Globalizacijos faktas. Iššūkiai ir mitai / 82
Apie Konstitucijos Europai projektą / 85
Lietuvoje ratifikavus Konstituciją Europai / 87
Europa: vertybės ir šio kontinento ribos / 88
 Esmiškos vertybės / 88
 Ribų korekcijos / 90
Baltijos šiauriečių įnašas / 92
Krikščionybės persekiojimas – tą reikia matyti / 94
Europos tapatybės krizė / 95
Viską nurašys karas? / 101
Draugiškai prieš neapykantą / 102
Didžiosios grėsmės / 104
Holokaustas, brolystės utopija ir išlikimo dilema / 105
Perrašinėtojų vargai, nesiekiant šaknų / 107
Žmogėdrų paveldas / 108
Žmonės ir ne / 109

Konstitucija žmonėms. Už gyvenimą ir taiką / 110
Gėrio mokymai / 115
Indijos pasiuntinių belaukiant / 118
Kalba *Gusi* premijos iškilmėse / 121
Pranciškaus pranešimas / 122
Ko paklausčiau Pranciškaus / 123
Prezidento rekolekcijose / 124
Tironijos esmė / 126
Gailestingumo teologija / 128
Žodis maldos pusryčiams / 128
Ar meilę keičia žiaurumas? / 131
Žmogaus problema / 135
Nepavyko? / 136
Žaliukė vertybių miške / 138
Govėda / 138
Ne ta gerovė, stoka garbės / 139
Apie orumą / 139

Po Europą

Europos kultūros kanonas / 142
Apie krikščionybę. Pamokslas tyruose / 144
Vertimo bedugnė / 145
Neototai ir gyvenimas be Rusijos / 146
Pabuskite! / 148
Būtinoji Pasaulio Tarybos reikmė. Jei susiburtų... / 149
Būti žmogum / 149
Liūdna dainelė. Lietuviška / 150
Giminės / 151
Tie ir kitokie / 151
Kolūkmetis / 153
Šimto metų nelaimė / 154
Lėtinis genocidas / 158
Astravo „gerovė“ jau šiaupus horizonto / 158

Europos politinė dora / 160
Politškai kaip kultūros nuokrypis / 161
Tautų draugystė / 162
Ar tikrovės šou Europa tebenori gyventi? / 163
Menas tarpininkas / 164
Agapė / 166
Mea culpa / 167
Apie gėrį ir blogesį / 168
Tarnystė blogiui / 169
Kokia ateities Lietuva? / 170
(*Iš pokalbio su Matu Baltrukevičiumi*)

Trumpos šnekos

Spėjamai / 172
Akiba / 172
Iš pokalbio su Pričkum / 172
Jis ėjo miškais / 173
Dievas yra / 173
Mano tėvo mintys apie žmogų ir žmones / 173
Mamutės patarimas / 174
Išganymas / 174
Paprastos tiesos / 174
Atmesti baimę / 174
Istorijon pažvelgus / 175
Akiplėšos laimi, Apvaizda stebi / 175
Kaip jums ne gėda? / 176
Čiurlionis kalbėjo tylėdamas / 176
Dievas prisako žmogui / 176

Ilgos šnekos

Su sūnumi – su savimi / 177
Politikos džiaugsmai / 177

Žemdirbių tauta /	178
Gyvenimo prasmė – meilė /	179
Tau kalba. Kas? Kartais išgirsti... /	180
Žmogaus tiesa ir buvimas /	180
(<i>Iš pokalbio su Ignu Staškevičiumi</i>)	
Šalin demonus /	195
(<i>Pasišnekant su sūnumi</i>)	
Pokalbis apie viską. Beveik /	206
(<i>Su Algirdu Kaušpėdu</i>)	
Tikėjimas /	206
Žmogaus gyvenimai /	214
Bažnyčia /	217
Apie gyvenimą ir džiaugsmą /	220
Apie mirtį /	224
Kūrybos dvasia /	229
Paieška prasmės – trumpai su visais /	234
Fliuksiškai su Mikalojum /	235
Neutopija /	248
Piktas žmogus /	249
Teisė klausti /	249
Kuo nors /	250

Literatūrinis priedas

Iš persų geografijos /	251
Juodoji evangelija pagal Vladimirą /	252
Baltoji evangelija pagal Karolį /	252
<i>Apologia Sabaoth</i> /	253
Būtis planetos atsiskyrėlio užrašuose /	253
Danguje dar blogiau. Ką daryti? /	255
Istorijos pabaiga /	257
Santykis yra viskas. Politologinis mąstymas /	258
Dėlė ir skruzdėlė /	261
Sielos įvykiai /	262

Erezija? Gal ir ne (I) /	262
Raginimas ant krašto /	263
Vizijos ir perspektyvos. Dvi utopijos /	263
ANTI-AMOC įstatymas /	267
O, dėl Dievo! /	268
Prisiregistravę ar benamiai /	268
Žmogus, tai ne apyžmogis /	269
Pasirinkimo laisvė /	270
Naujieji laikai, Čarli /	271
Laiškas redakcijai /	272
Skrudėdos /	272
Iš literologijos barų /	273
Kas mes /	274
Žmogai. Užduotis mokslui /	274
<i>Genesis homini</i> /	275
Apie juos visus trumpai /	276
Atsišauka /	278
Apie ką? /	278
Iš skorpionų gyvenimo /	278
Be atsako /	279
Brolystė /	279
Kur esame, kokie esame? /	280
Gamta yra Dievas (II) /	281
Atasvaros niekumui /	281
Naujausias Mažasis Testamentas /	282
Karaliaus laiškas iš Vilniaus /	282
Asmenvardžių rodyklė /	284

Ivadėlis

Pamažėl sumąsčiau dar vieną saldo: sumesti savo bendro pobūdžio pamąstymų knygelę. Net apie Žmogų – keistą reiškinį ža-liojoje planetoje. Blykstelėjo ir pavadinimas: „Paieška prasmės“, kuris man patiko ir jau buvau su juo apsipratęs. Bet neseniai pastebėjau, kad vienas dvasios bičiulis, net vaikystės moksladraugis, A†A Julius Šalkauskas yra išleidęs knygą „Prasmės beiėškant“. Žinoma, tokio sutapimo neturėtų rasti, tad turėjau skubiai sugalvoti dabartinį pavadinimą.

Irgi apie visko prasmę, kiek besupaisau. Nuo dvikojų padermės iki Lietuvos.

Malonusis skaitytojas atleis neradęs traktato su tezėmis ir doktrinomis. Čia tiesiog pagraibyta savo galvoj ir šiose mūsų geografinėse platumose. Grybaujam ir po du, ir būreliais, tad kai kurių sutiktų pokalbininkų įdėjau ir paveikslus.

Petras Repšys. *Žmogus, ugnikalnis ir Grįžulo Ratai*, 1964 m.

Ivado mostai

13

Lietuvai reikia prasmės.
Pasauliui reikia prasmės.
Savo darželyje galime dirbti. Kol nebūsim išnuodyti.
„Arkim, broliai, pūdymėlį, saugokim vieni kitus“ (*Sigitas Geda*).
Atvirumas ir sutarimas.
Atsisakymas agresijos – nepuldinėjimo paktas.
„Turėk širdį ir žvelk į širdį“ (*Adomas Mickevičius*).
Tokia turėtų, arba galėtų, būti Lietuvos plytelė į visų statomą
ir statant ardomą pasaulio griuvėsį.
Lietuva praeity iškrėsdavo netikėtumų.
Pagelbėdavo tolstančiai Europai.
Būkime veiksnūs.
Tegu *Jūropa* nenutolsta visai nuo savęs.

/2020/

Šis tas apie vertybes

Kai kurie linkę pridėti: krikščioniškąsias.

Manau, kad žmoniškumas yra svarbiausioji ir apimanti pagrindus. Senoviškai kalbant – pamatinė.

Žmoniškumas sutapo su Kristaus mokymu, matyt, iš ten ir kyla. Didžioji revoliucija prieš 2000 metų.

Apie šį mokymą turbūt esame girdėję. O kaip atskirti? Pavyzdžiui, islamiškąsias, budizmo ar stabmeldystės vertybes? Jeigu jos būtų nežmoniškos, tai išvis kažin, ar vertybės. Pagal tai jau esam krikščioniškoj civilizacijoj.

Todėl nenusigudraukime. Ypač, kai pamatiniai dalykai – paprasti.

Atjauta yra meilė ir gelbstintis dėmesys broliui arba seriai; altruizmas – ne grobuonizmas; samarietis – ne fariziejus; ypatinga meilė ir globa teiktina mažam, silpnesniam, tad pirmiausia vaikui, senoliui, sužeistam žmogui ir pažeistai, mirštančiai gamtai. O gal tenusibaigia?

Pasaulis visai pasiklydęs tarp meilės ir nemeilės, jame vis labiau įsigali nemeilė. Baimė ir neapykanta, tai tos pačios ligos apraiškos. Žengiam į nemeilės viešpatiją. Mokytojas sakė: be meilės būsi niekas; tad neįsutinkame tapti niekuo?

Iš Šventojo Rašto išminties dar prisiminkime mokymą apie fariziejų ir muitininką.

Ši profesija arba tarnystė – išlupti mokesčius valdančiosios Romos naudai. O pavergti žydai nemylėjo nei Romos mokesčių, nei jos tarnautojų, nors ir žydų, bet kolaborantų.

Muitininkas buvo tautiečių, ypač prekybininkų, smerkiamas, paniekintas; tikriausiai jautė tai ir kentėjo širdies gelmėje.

O fariziejai išmanė Rašto raidę ir žinojo, kaip jiems rodės, visas tiesas. Juolab – apie muitininko nuodėmę, nuosmukį ir kaltes žydams.

Tai kas, kad jis dabar ateina ieškodamas kelio, tiesos ir gyvenimo, kad pasako: „Tikiu tavim“, ir išgirsta atlaidų nurodymą: „Sek mane“. Vis tiek blogas. Nė iš tolo neprilygstas teisuoliui fariziejui, kuriam ir tėra reikalingas, kad būtų ką niekinti, smerkti, jaučiant nebūtą, tad kvailą, pranašumą.

Tačiau Jėzus netikėtai pasako jam: tu neturi pranašumo. Tavo pasipūtimas ir gyrimasis nėra vertybė, o niekinti susivokiantį ir besigailintį – didžioji nuodėmė. Nepamatysi stebuklo, nemylėdamas žmogaus.

Čia, beje, jau mokymas, kurį skelbė pranašas Adomas iš Vilniaus – mūsiškis. Būtent apie vertybes, kurios yra arba ne, bet nesietinos su atsainiu teisėjavimu naudojantis mokslininko stiklu.

O teisėjai nuteisė patį Mokytoją už tai, kad kalbėjo nesuderintus dalykus.

Jie šūkavo apie „vertybes“, bet neturėjo žmoniškumo.

Tai tiek, šiam kartui. Bus plačiau.

Bernardinai.lt, 2019 05 13

15

Įvado mostai

Receptas puolamai sesei

Tai mums – jums – mums.

Atmeskit patyčias.

Apsidairykite. Patyčių kultūra užgriuvo mus per merdėjantį humorą ir surūgstančią gyvenimo nemeilę.

Nelaisvėj to nebuvo, gynėmės humoru ir gyvenimo meile. Tikėjom, kad laimėsime. Bet vienas po kito krito gerosios pasipriešinimo kultūros kariai. Plunksnos ir muzikos partizanai.

Pagrindiniai patyčių kultūros taikiniai ir yra tie du: tikėjimas, meilė.

Tikėjimas savimi ir savo kraštu savo žemeje. Jeigu (arba kol) ji tebesako: aš čia – gyva.

Žmogaus nuvarymas nuo žemės – ir nuo meilės – tai didysis nusikaltimas žmonijai. Bet reikia jį dar galutinai suklaidinti, dvikojį trenktąjį. Lotyniškai: *bitopus trencus*.

Kad nebemylėtų net saulėlydžio prie jūros. Lietuvoje ar Lietuvos, pavyzdžiui.

Nebenorės tada nė saulėtekio. Teateinie smogas. Lietuviškai būtų smauglys.

Kadaise buvau išleidęs Atgimimo tekstų knygelę „Atgavę viltį“.

Dabar išvažiuoja, lyg įstengtų pabėgti nuo savęs, tie kažin kur praradę viltį. O gal tik nuotykiu ieškotojai – avantiūristai? Pamėgintojai?

Laisvė bėgti nuo savęs – tą tikrai išsikovojom.

Ir niekas mums neprimetė mirties kultūros, pabėgimo aistros. Tiesiog praradom imunitetą. Vienykitės, Lietuvos imunologai, nors tiek.

Dvasinė ekologija ir Sąjūdis

...Suvokėme, kokie mes patys jau esam sunaikinti, visuomenei pamažu prarandant savo istorijos, kalbos, papročių vertybes, prarandant ateities pojūtį ir perspektyvą, plintant abejingumui, nevilčiai, moralei ir fizinei degradacijai. Atsirado visiems suprantamas **dvasinės ekologijos** pavadinimas – pagrindinės problemos įvardijimas. Užteršta ir žūstanti dvasia,

Lietuvos kardinolas Vincentas Sladkevičius paleistas iš tremties, gimsta Sąjūdis. „Jūs – Apvaizdos vaikai.“ Kaišiadorys, 1988 m. gegužės 28 d. (Kęstučio Jankausko (ELTA) nuotr.)

jau nebranginanti gyvenimo, gyvybės tęstinumo, gyvosios aplinkos ir taip toliau – tokia Lietuvos patirtis įvardija ir pasaulinę problemą. /.../

Tai, ką darome, yra vien būtinoji, teisėta gynyba, nenukreipta prieš nieką, nebent prieš smurtą, kurio patys iš principo atsisakome.

Tai ir solidarumo pagalba kitiems, patyrusiems arba patiriantiems smurtą, priepauidą. Ji vėlgi nenukreipta prieš nieką, kaip ir mūsų žemės gabalėlio gelbėjimas yra pasaulio gelbėjimas. Tegul visi, kol neįstengia susitarti, gelbsti jį nors dalimis, nes laiko liko visai nedaug. /.../

Iš kalbos švedų Centro partijos konferencijoje Riksdage. Stokholmas, 1989 12 08. Skelbta 1990 m.

Iš knygos: V. Landsbergis. Atgavę viltį. Pertvarkos tekstai.

Antras praplėstas leidimas. Kanada, 1991, p. 69, 71

Lietuva: vertybių ir atsakomybių dalykai

Dalis mūsų visuomenės yra savotiškai nusivylusi. Ji turi suvokti, kad Nepriklausomybės realizacija nėra greitas procesas, tai neįvyks nei per savaitę, nei per mėnesį. Reikia daug ištvermės ir darbo, naujų priešinimosi būdų, nes mums trukdoma kurti valstybę pagal savo įstatymus. Kliudoma tikintis, kad žmonės pavargs ir nusivils tame ilgame ir sunkiame kelyje. Šiandien norima išlaikyti ir užsigrobtas teritorijas, ir valdžią, žadant tam tikrų reformų, daugėliau laisvių...

Tikiuosi, kad Lietuvos žmonės, kurie per pastaruosius porą metų stipriai politizavosi, mato didesnę pasaulio keitimąsi – ir vertina ne vien savo rajono ar savo asmeninio gyvenimo masteliu. Gal kai kam, žinia, tuo viskas ir baigiasi: „man“ dabar padaugėjo problemų, vadinasi, anksčiau buvo geriau. /.../

Dabar diskutuojama dėl ekonominės reformos, ypač apie privačią nuosavybę, apie buvusios nuosavybės grąžinimą. Kad ir kokios karštos būtų diskusijos, galų gale viską nulems pagrindiniai pažiūrų skirtumai, apsisprendimas ir įstatymai, o ne nauda priklausyti kuriai nors partijai. Kaip ir visose demokratinėse šalyse, taip ir pas mus pradės gyvuoti tikros partijos ir tikra nuomonių konkurencija. O visuomenės būseną, kai vyraujančios nuomonės šalininkai moka sugyventi su opozicija ir neužkerta galimybės būsimoje rinkimuose laimėti kitos nuomonės šalininkams, yra natūrali demokratija. Tokio kelio pradžią matau ir Lietuvoje.

Abejoju, ar žmonės norėtų „tvarkos“, kokia buvo seniau, kai viršūnėse sėdėjo partiniai šventikai, viską nusprendavę, tvarkydavę ir nustatydavę, o kiti tylėdavo. Tiems „kitiems“ nereikėjo jokios atsakomybės, nereikėdavo nieko galvoti. Nebent pakampiais jie keiksnodavo netikusią tvarką. Tai tam tikras socializmo, o tiksliau – bolševizmo, komfortas: gyventi be atsakomybės, bet jis veda į moralinį žmogaus ir visuomenės išsigimimą. Mes pasukom kitu keliu, ir mūsų visuomenė keliai lyg sunkus ligonis iš patalo... /.../

Linkiu ištvermės visiems, kuriems sunku. Ypač tiems, kurie eina į žurnalistiką su tam tikru idealizmu, su noru būti kultūros dalimi, įnešti pozityvų indėlį į mūsų valstybės ir visuomenės kūrybą. Jiems tikrai sunku, nes idealistai paprastai nebūna biznieriai, apsukruoliai, mokantys gerai tvarkyti reikaliukus.

O tiems, kuriems gerai sekasi, norėčiau patarti – neapsigaukit, nepamirškite, kad yra vertybių skalė. Pasisekimas, kuris remiasi mažesnėmis vertybėmis, nėra tikra sėkmė.

Iš pasikalbėjimo su Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininku Vytautu Landsbergiu, „Dienovidis“, 1990 12 14

/.../ Žmonių pasaulis įvairus ir todėl dvasiškai turtingas, dinamiškas. Unifikacija, kurios siekdavo kaimynus užkariaujančios imperijos, šiandien būtų įvardijama kaip dvasinis, kultūrinis genocidas. Bet ji reiškė ir dvasinę baimės vergiją, kurią tos imperijos užsinerdavo, kaip kitiems nukaltą kalėjimo grandinę, pačios sau ant kaklo. Šiandien taip kankinasi paskutinė Eurazijos imperija. Vienintelis būdas jai padėti – tai nebijoti jos, nusikratyti baimės, ir Vakarų Europa čia turi didelių nepanaudotų rezervų.

Svetimo baimė ir su ja susijęs pažeminimo nemalonumas, todėl ir **neapykanta**, – galbūt šis kompleksas atspindi archetipiškai seną pirminių genčių jauseną.

Bet ar tikrai svetimas yra nekęstinas? Ar tikrai **kitoks** – jau būtinai ir svetimas? Ir asmens, ir valstybės lygmeniu?

Krikščionybė atnešė **artimo** sąvoką, prabilo nebe vien apie lyčių, bet ir apie žmonių, apie pasaulio meilę.

Iš tiesų nejauku būtų matyti žmoniją kryžkelėje: kurianti artimo meilę – ar žudanti svetimo neapykanta?

Galbūt susiduriame ir žmonių, ir tautų, valstybių gyvenime su amžina, bene metafizine svetimo–artimo opozicija. Neradę artumo, egzistenciškai pašiurpstame prieš visą „svetimą“ pasaulį. Tada arba žudome kokį arčiau pasitaikantį brolių, arba pamilstame jį, **randame artimą**, o kai kas net patiria didžiųjų malonių: mylėti pasaulį, mylėti Dievą.

Ko išmokome per tuos 2000 metų? Ar laikome bent pradžiamokslio egzaminą, ar jau einame iš svetimų į artimus?

Maža šalis Lietuva sukaupė visokios amžių patirties; ja remdamasi pasirinko kelią ir uždavinį, kuris gali atrodyti be maž neįvykdomas: su tokiomis giliomis žaizdomis ir per tokias kliūtis kurti **piliečių santarvės visuomenę**, taikos valstybę.

Bet Lietuva eina, ir toks yra jos įnašas tautų bendrijai, būsimai Europai. Net atstumiamą, neįsileidžiamą ji eina savo

keliu, nes tiki, kad tai vienintelis visų tautų kelias. Įveikti baimę, slopinti nepasitikėjimą ir neišileisti neapykantos, puoselėti šimtmečiais buvusią, tik pažeistą, pakantumo tradiciją ir nerūdijančius artojų ginklus: kantrybę, ištvermę.

Lietuviai ir kiti, gyvenantys Lietuvoje, turi apsiginti kartu, išvien. Priešai – ne tautos, o nežmoniškumas, neteisybė, taikstymasis su neteisybe aplink ir savyje. Priešas – ir baimė, ir baimės paskatinimas. Turėtų būti gėda, jeigu tavęs kas bijo. O mes galime dvasiškai pasiremti tuo, ką patyrėme ir matėme vos per vienerius metus, ką būtų verta matyti daug kam: Baltijos kelią, kuriame stovėjome visas milijonas, susiėmę už rankų, nešnairuodami, ar čia lietuvius, žydas ar lenkas. /.../

Iš knygos: V. Landsbergis. Laisvės byla. Vilnius, Lietuvos aidas, 1992, p. 133–135

Mintys apie Sąjūdį

Sąjūdis buvo fenomenas.

Pasaulis nūnai pabūgęs, temsta, o 1988–1991 metais Lietuvos Sąjūdžio stebuklas, kurį prisimenam, vis šviesesnis.

Grįžtame mintimis, mėginame suvokti to fenomeno reikšmę. Išimtinis reiškinys Europos istorijoje, bet tuo ir ypatingas – vilties ženklas. Tai galima!

Žmonės gali būti kitokie.

Menki dalykai – godulys, kerštas, pavydas, pagieža – telieka sau menki. Ne norma!

Jų atsikratyti vis dėlto įmanoma, ir būsim kitokie.

Atgimimo žmonės buvo vilties ir džiaugsmo žmonės.

Pamokos, kurių patyrėme, labai reikalingos, tik prisiminkim.

Gyventi yra laimė, o laisvės laimė didesnė už didžiausią kišenę su jos tariamais turtais.